

LUNDS UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

RYS053 / ht 2006

Delkurs 5. Uppsats (4 poäng)

Handledare: Jens Nørgård-Sørensen

Daniel Granello

Vackra kvinnor och starka män

- könsstereotypiska adjektiv vid beteckningar för kvinnor och män
i rysk text

Innehåll

INTRODUKTION	2
BAKGRUND	2
KVANTITATIVA TEXTANALYSER	3
STEREOTYPER I VERKLIGHETEN OCH I LITTERATUREN	4
TIDIGARE TEXTANALYSER MED GENUSPERSPEKTIV I RYSKA	5
METOD	7
KORPUS FÖR SÖKNINGAR	7
VAL AV ANALYSMETOD	7
<i>Allmänt om analysmetoden</i>	7
<i>Sökningar</i>	8
<i>Beräkningar av skillnader</i>	8
RESULTAT	10
ДЕВОЧКА ОЧ МАЛЬЧИК	10
ДЕВУШКА ОЧ ПАРЕНЬ	10
ЖЕНЩИНА ОЧ МУЖЧИНА	11
ТЕТЯ ОЧ ДЯДЯ	12
СТАРУХА ОЧ СТАРИК	12
PÅTAGLIGA SKILLNADER ÖVER FLERA ORDPAR	12
TEXTER SKRIVNA AV KVINNOR RESPEKTIVE TEXTER SKRIVNA AV MÅN	13
ВЕКРÄФТЕЛСЕР АV ЕGNA СТЕРЕОТYPER	13
SLUTSATSER.....	15
REFERENSER.....	20

Introduktion

Bakgrund

I samtal med ryska vänner och bekanta har jag ofta förundrats över hur kvinnor och män beskrivs. I ett samtal med en kvinnlig vän framkom t.ex. att hon var förfärad över att män tilläts arbeta inom barnomsorgen i Sverige, eftersom män ju av naturen inte är att lita på när det gäller att ha hand om barn. Manliga bekanta på besök i Sverige har tyckt att svenska kvinnor är okvinnliga när de inte svarar på flirtiga tillrop och inviter. Naturligtvis finns här en variation som har med individens sätt att se på världen att göra, men jag har inte kunnat undgå att märka att det också finns kulturella skillnader om hur man uppfattar könsroller i olika kulturer. Ibland har jag undrat hur alla dessa värderingar och dessa beteendemönster skapas och vilken roll språket har i denna process.

Enligt vissa forskare, som Nordenstam (2003, s. 36), skapas betydelser och värderingar med hjälp av språket. Med hjälp av språket överförs också dessa värderingar till nya generationer. Detta skulle innebära att ett språkbruk som är kränkande eller sexistiskt bidrar till att öka kränkningarna och sexismen i samhället. Andra forskare menar att man inte självklart kan knyta språket till samhällsföreteelser (Mills, 1999, ix). De menar bl.a. att alla skillnader mellan hur kvinnor och män använder språket eller beskrivs i språket inte nödvändigtvis bör tolkas utifrån ett feministiskt perspektiv. Kanske finns det andra förklaringar till att det finns skillnader i språkbruk.

Jag var nyfiken på att undersöka om det finns någon skillnad på hur kvinnor och män beskrivs i ryska texter. För att undersöka detta har jag genomfört en kvantitativ ordfrekvensstudie i en rysk textkorpus. Vid undersökningen har jag studerat hur ofta vissa adjektiv associeras med kvinnor respektive män. Finns det t.ex. vissa adjektiv som associeras oftare till kvinnor än till män och vice versa?

Målsättningen med denna uppsats är inte att dra några långtgående slutsatser om kvinnor och män i den ryska kulturen eller samhället. Uppsatsen syftar istället till undersöka om det finns några skillnader i associationsmönster vid vissa adjektiv och beteckningar för kvinnor och män. Uppsatsen syftar också till att undersöka om de stereotypiska bilder jag har av kvinnor

och män bekräftas i de ryska texterna. Förekommer det skillnader i associationsmönster vid de adjektiv där jag förväntar mig att det ska göra det, eller kanske vid helt andra adjektiv?

Kvantitativa textanalyser

Inom språkforskningen är användningen av kvantitativa metoder allmänt utbredd. Forskarna räknar ljud, bokstäver och ord i olika typer av texter för att dra slutsatser om hur vi använder språket. Genom kvantitativa studier kan man också knyta texter till vissa grupper eller individer. Ett exempel på områden där detta förekommer är när man vill fastställa att en text verkligen är skriven av en viss författare. Vid dylika studier jämförs textens ordfrekvens och uppbyggnad med andra texter skrivna av samma författare. Genom kvantitativa textanalyser kan man också dra slutsatser om hur olika sociala grupper eller personer av ett visst kön använder språket eller beskrivs i språket.

Vid analyser av stora textmassor måste man begränsa den kvantitativa studien och försöka urskilja vad som verkligen är intressant att titta på i texten. Vid ordfrekvensstudier är ett vanligt problem definitionen av ord (Sigurd, 1970, s. 127). Beroende på vad som är målet med undersökningen avgörs om man t.ex. ska räkna alla former av ett ord eller bara grundformen som står i en ordbok. Alla gjorda frekvensundersökningar visar att ett relativt litet antal ordtyper täcker en förhållandevis stor portion av textmassan. I talspråk är den lilla gruppen vanliga ord ännu mer dominerande än i skriftspråket (Sigurd, 1970, s.127).

Inom genusområdet har kvantitativa metoder använts för att undersöka hur kvinnor och män behandlas olika i språket. Många studier har visat att språket är sexistiskt, dvs. världen ses från en manlig synvinkel och i enlighet med stereotypiska idéer om kvinnor och män (Nordenstam 2003, s. 36). Exempelvis har amerikanska studier visat att kvinnor beskrivs som sexobjekt eller mäns egendom och män som handlande agenter (Nordenstam 2003, s. 35). Andra forskare har tittat på vilka ord som associeras med pronomina 'hans' och 'hennes'. Resultatet visar att 'hans' oftare associeras med ord av andlig eller offentlig verksamhet, t.ex. 'uppfattning' och 'politisk', medan hennes oftare associeras med ord som betecknar kroppsdelar, t.ex. 'hår' och 'ögon' (Nordenstam, 2003, s. 38).

Stereotyper i verkligheten och i litteraturen

Inom sociologin kallas samhällets bilder stereotyper. Termen är inlånad från tryckerikonsten och betecknar där de tryckplattor som används för att göra exakta kopior (Ferguson, 1976). Stereotyper utgör alltså abstrakta bilder som skapas genom att man utifrån vissa individers egenskaper drar slutsatser om andra individers egenskaper. Alla människor tänker i stereotyper. Det är nödvändigt i den socialisationsprocess där vi söker oss fram till vissa rollförebilder i våra liv (Ferguson, 1976). Naturligtvis är det nödvändigt att inse detta för att inte riskera att generalisera alltför mycket på individnivå. Faran uppstår när dessa stereotyper omvandlas till myter, vilka begränsar människors frihet och kan leda till minskad individualitet och förtryck (Bartjunova, 1998)

Det är alltså naturligt att vi bildar oss stereotypiska bilder av kvinnor och män. Det är emellertid inte så att det finns en stereotyp av kvinnor eller män. Stereotypen varierar med den roll som personen har. T.ex. har stereotypen för 'modern' helt annorlunda egenskaper än stereotypen för 'älskarinnan'. Den typiska 'modern' ses som den livsbringande och som en källa för trygghet. Men 'modern' associeras också med den som sätter gränser och berövar barnet vad det vill ha. 'Älskarinnan' ses som kvinnan med makt att förföra, ofta med katastrofala följder. Dessa bilder av kvinnor är inte samstämmiga och innehåller olika karaktärer som inte är förenbara. Liknande skillnader mellan olika manliga stereotyper förekommer naturligtvis på samma sätt. (Ferguson, 1976)

Ett område där gängse stereotyper framträder tydligt är vid skällsord och nid. De stereotyper som använts mest flitigt genom historien för nidbeskrivningar är "den liderliga kvinnan" och "den omanlige mannen" (Svahn, 1999, s. 173). Kränkade ord för kvinnor har ofta att göra med sexuell lössläpplighet, medan de för män oftast har att göra med omanliga egenskaper. Till omanlighetsbegreppet hör också beteenden som i första hand är att betrakta som kvinnliga (Svahn, 1999, s. 179). Ett annat område där stereotyper tydliggörs är i humor och ironi. De förväntade egenskaperna används där för att skapa situationer som lockar till skratt. Genom att vi har en bild av personerna som figurerar i historierna, blir det skrattretande när historierna spelar med just dessa bilder.

Kvinnor har under historien beskrivits genom motstridiga adjektiv. De har beskrivits som passiva eller aggressiva, som själviska eller självuppoffrande, eller som frigida eller kättjefulla. Det gemensamma för dessa beskrivningar är de utgår från mannen som norm. Kvinnan beskrivs genom sina avvikande egenskaper. Kvinnor anses passiva när de jämförs med män. Samtidigt anses aggressiva kvinnor som okvinnliga och onaturliga (Ferguson, 1976).

Utifrån språket är det dock inte självklart att dra slutsatser om kvinnors och mäns situation i samhället. Enligt vissa teorier påverkar vårt språk direkt vårt beteende och våra värderingar. Man kan hårdra det ännu längre och konstatera att språket till sin uppkomst och funktion är ett samhällsfenomen. Språket är då bestämt av samhällets typ och av den grad av samhällsbildning som uppnåtts, och kan också direkt inverka förändrande på samhället (Gutt och Salfner, 1977, s. 17). Andra forskare menar dock att slutsatser om skillnader i språket inte nödvändigtvis måste leda till slutsatser om kvinnor och mäns situationer i samhället. De menar vidare att alltför lättvindiga slutsatser av denna typ verkar hämmande på forskningen inom området. (Mills 1999, ix).

Tidigare textanalyser med genusperspektiv i ryska

Språkliga studier med genusperspektiv har blivit ett allt viktigare forskningsområde internationellt under de senaste decennierna. I den slaviska världen har det dock varit ett eftersatt ämne. Det är först under den allra senaste tiden som forskare inom ryska och andra västslaviska språk ägnat uppmärksamhet genusperspektiven inom språkforskningen (Mills 1999, vii). Vissa forskare, som Yokoyama (1999), menar att denna brist på forskning med genusperspektiv i Ryssland beror på allmänt lågt intresse för genusfrågor i Ryssland.

De första språkstudierna med genusperspektiv i det ryska språket genomfördes för att fastställa skillnader i kvinnor och mäns språkbruk, både i tal- och skriftspråket. Man fann skillnader i uttal och konversationsmönster. Kvinnor visade sig använda diminutivformer och känslösamt språk mer än män. De visade sig också ha ett mer inkluderande konversationsmönster än män. Män visade sig använda ovårdat språk mer än kvinnor och ha lättare att avbryta andra i konversationer. (Mills, 1999, xvi).

Under åren har ett antal studier genomförts för att analysera rysk litteratur och talspråk utifrån ett genusperspektiv. Användandet av diminutivformer och konversationsmönster har studerats vidare efter de första studierna inom området. Textanalyser för att studera hur kvinnor och män beskrivs har också genomförts. Kosygina (1998) har undersökt hur kvinnor och män framställs olika i roliga historier. Hennes resultat har visat att kvinnornas mest framträdande egenskaper i de roliga historierna är att de är goda husfruar, att de lyssnar på och lyder sin make. Men de är också slösaktiga, flirtiga och gillar att prata. Männerna framställs som familjens överhuvud och som goda makar. Men de har svårt att stå emot frestelser i form av alkohol och kvinnor. Det är också männen som oftast är initiativtagarna till samtalen i de roliga historierna. Bartjunova (1998) har undersökt hur kvinnor framställts i tidningstexter. Genom att bedöma hur ofta och i vilka sammanhang kvinnor och män förekommer i tidningstexter har belyst stora skillnader i hur kvinnor och män framställs. Resultaten visar att kvinnor förekommer mycket mer sällan än män i tidningstexter. Detta gäller även representationen i fotografier och illustrationer. Framst figurerar kvinnor på kultursidorna, medan stora delar av nyhetsrapporteringen domineras fullständigt av män.

Inom litteraturforskningen har Yokoyama (1999) forskat kring barnlitteratur med genusperspektiv. Genom att analysera ett antal barnberättelser har hon visat hur könen behandlas olika i berättelserna. Hennes undersökningar visar att flickor och pojkar har olika roller i berättelserna för barn. Flickor är ofta passiva, och tycker om att mata och sköta om djur. De tycker om att vara hemma. Pojkarna å andra sidan bygger kojor och båtar, och vill gärna upptäcka den omgivande världen. Taratuta (1998) har istuderat hur de frigjorda kvinnorna beskrivs i Turgenjevs romaner. Resultaten visar hur kvinnornas tendenser att ta del av den moderna världen beskrivs negativt eller med ironi. Kvinnorna vill ta del av tidens rön om matematik och samhällsfrågor, men framstår därvid i en löjeväckande dager i Turgenjevs prosa.

Dessa och många andra undersökningar visar på skillnader i hur kvinnor och män beskrivs i ryska språket. Kvinnor beskrivs ofta som passiva och står i skymundan, medan män är aktiva och står i fokus.

Metod

Korpus för sökningar

För att göra dessa analyser har textkorpusen *национальный корпус русского языка* (www.ruscorpora.ru) använts. I denna textkorpus ingår 13246 texter och 35238929 ordtecken. I korpusen ingår skönlitterära texter av olika slag: romaner, deckare, barnlitteratur, science fiction m.m.. Även icke skönlitterära texter ingår: tidningstexter, reklam, instruktionsböcker m.m.. Texterna som är sökbara i nuläget (november 2006) är från senare delen av 1900-talet och början av 2000-talet.

I korpusen kan man avgränsa enligt olika parametrar och t.ex. genomföra sökningar enbart på texter skrivna av kvinnor, eller enbart skönlitterära texter. I sökningarna som skett i denna uppsats har hela textkorpusen använts, med undantag av de sökningar som skett på texter av kvinnliga respektive manliga författare. I korpusen kan sökningar genomföras på exakta ord eller på grammatiska former. T.ex. kan man söka på verb som ska stå högst med två ords avstånd från ordet *кот*.

Val av analysmetod

Allmänt om analysmetoden

För att se på skillnader vid beskrivningen av kvinnor och män i texterna har sökningar genomförts för att se vilka adjektiv som associeras med kvinnor respektive män. Substantiven som har använts i sökningarna har valt för att parvis representera kvinnor och män av olika åldrar. Paret av substantiv som har använts är: *девочка/мальчик, девушка/парень, женщина/мужчина, тетя/дядя, старуха/старик*. Ordparen är tänkta att representera en person av respektive kön av varje ålderskategori. Jag har genomgående valt att benämna alla personer med kvinnlig kön för kvinnor och alla personer av manligt kön för män.

Sökningar

Sökningarna inleddes med att söka på ett adjektiv som första ord kombinerat med vart och ett av substantiven som andra ord. Avståndet mellan orden sattes till 1 ord. Metoden valdes för att få ett stort antal träffar där ett adjektiv står i direkt association med substantivet. Nästa steg var att gå igenom 150 träffar i varje sökning för att välja ut 15 adjektiv på basis på frekvens och relevans.

Vid valet av adjektiv så har jag utgått från mina egna stereotyper av kvinnor och män. Jag har alltså valt ut adjektiv där jag tror att skillnaden är stor mellan hur ofta de associeras med kvinnor respektive män. Vilka dessa adjektiv är framgår ur bilaga 1 i kolumnen 'förväntad stereotyp'. Exempel på dylika adjektiv är: *очаровательный* och *пьяный*, där jag misstänkte att det första mest skulle förekomma i association med kvinnor, medan det senare mest skulle förekomma i association med män. I Bilaga 1 redovisas vilka adjektiv som förutsattes associeras oftare med kvinnor respektive män..

Vidare valdes vissa adjektiv av hög frekvens. Adjektiv som dök upp mer än tre gånger bland de 150 träffarna togs med även om någon misstänkt skillnad i associationsmönster inte förekom. Exempel på adjektiv som valdes genom denna princip är: *старый* och *загадочный*. Totalt valdes 85 adjektiv ut (se Bilaga 1).

I nästa steg utfördes systematiskt sökningar med dessa 85 adjektiv i kombination med vart och ett av de 10 substantiven. För varje sökning noterades antal träffar i kontexten. Efter dessa sökningar framträdde ett ganska tydligt mönster över skillnader i vilka av dessa adjektiv som associerades oftare med kvinnor respektive män. Därefter valdes 10 adjektiv ut där antalet träffar var relativt stort för att genomföra sökningar för att undersöka om skillnaden varierar beroende på om textens författare är en kvinna eller en man.

Beräkningar av skillnader.

För att jämföra frekvensen av adjektiv associerade med olika substantiv har först en sökning skett för att fastställa hur många träffar varje substantivet har i textkorpusen. Antalet träffar i kontexten för vart och ett av adjektiven i kombination med substantiven har sedan dividerats

med antalet träffar för enbart substantivet. Ur denna beräkning fås en kvot. Denna kvot kan sedan jämföras med kvoten för en annan sökning. Då ett kvotvärde är mer än dubbelt så stort som ett annat kvotvärde så har detta betraktats som en skillnad. Ordparen har sedan jämförts i par: *девушка* har jämförts med *парень* o.s.v. Om inte antalet träffar för något av substantiven har överstigit 10 träffar har ingen jämförelse skett.

Ett exempel på hur beräkningen har skett kan ges genom att demonstrera sökningen för adjektivet *прекрасный* och substantiven *мужчина* och *женщина*. En sökning på bara substantivet *мужчина* ger 4446 träffar. En sökning på bara substantivet *женщина* ger 6604 träffar. En sökning på adjektivet *прекрасный* och substantivet *мужчина* ger 19 träffar. Kvoten för denna sökning blir då $19/4446 = 0,00427$. En sökning på adjektivet *прекрасный* och substantivet *женщина* ger 194 träffar. Kvoten för denna sökning blir då $194/6604 = 0,02938$. Kvoten för sökningen på adjektivet *прекрасный* och substantivet *женщина* ger alltså en kvot som är $0,02938/0,00427 = 6,88$ gånger större kvoten för sökningen på adjektivet *прекрасный* och substantivet *мужчина*. Alltså har slutsatsen dragits att adjektivet *прекрасный* associeras oftare med substantivet *женщина* än med substantivet *мужчина*.

Resultat

Resultatet av sökningarna visar att det skiljer ganska mycket på hur ofta vissa adjektiv associeras med kvinnor respektive män. Skillnaderna är störst vad det gäller ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. Vad det gäller *старуха /старик* framkom också en del skillnader, medan det för *девочка/мальчик* och *тетя/дядя* var svårare att påvisa några skillnader. Resultaten redovisas först för vart och ett av ordparen som undersökts, sedan tas en del gemensamma skillnader upp. I bilaga 1 redovisas resultaten i form av siffror. Jag har valt att redovisa antalet träffar vid sökningarna och inte den uträknade kvoten, eftersom jag tycker det gör det lättare att överblicka resultatet.

девочка och мальчик

Mellan *девочка* och *мальчик* visar resultaten på få skillnader.

Följande adjektiv associeras oftare med *девочка* än med *мальчик*:

наивный, некрасивый, серьезный

Följande adjektiv associeras oftare med *мальчик* än med *девочка*:

живой, злой, золотой, молодой, плохой, тихий

девушка och парень

Det är påtagliga skillnader mellan vilka adjektiv som associeras till *девушка* och *парень*.

Följande adjektiv som associeras oftare med *девушка* än med *парень*:

бедный, богатый, голый, красивый, маленький, милый, несчастный, наивный, некрасивый, одинокий, очаровательный, порядочный, прекрасный, привлекательный, приличный, стройный, старый, удивительный, юный, чудесный

Skillnaderna är väldigt stora vad det gäller adjektivet *юный*, som associeras 75 gånger så ofta med *девушка* än med *парень*, adjektivet *очаровательный*, som associeras 40 gånger så ofta med *девушка* än med *парень*, och adjektivet *порядочный*, som associeras 23 gånger så ofta med *девушка* än med *парень* (se Bilaga 2).

Följande adjektiv associeras oftare med *парень* än med *девушка*:

бравый, веселый, горячий, крепкий, настоящий, нормальный, плохой, пьяный, хороший, сильный

женщина och мужчина

Även vad det gäller *женщина* och *мужчина* så är det påtagliga skillnader mellan vilka adjektiv som associeras med respektive substantiv.

Följande adjektiv associeras oftare med *женщина* än med *мужчина*:

бедный, богатый, больной, веселый, добрый, загадочный, замечательный, злой, знаменитый, живой, глупый, голый, красивый, маленький, милый, молодой, некрасивый, несчастный, очаровательный, полуголый, порядочный, прекрасный, привлекательный, приличный, простой, симпатичный, слабый, старый, страшный, счастливый, тихий, тонкий, удивительный, умный, хороший, юный, чудесный

Skillnaderna är väldigt stora vad det gäller adjektivet *бедный*, som associeras 44 gånger så ofta med *женщина* än med *мужчина*, adjektivet *удивительный*, som associeras 34 gånger så ofta med *женщина* än med *мужчина*, adjektivet *несчастный*, som associeras 30 gånger så ofta med *женщина* än med *мужчина* (se Bilaga 2).

Följande adjektiv associeras oftare med *мужчина* än med *женщина*:

крепкий, настоящий, плохой, серьезный

Adjektivet *настоящий* associeras 6 gånger så ofta med *мужчина* än med *женщина*.

тетя och дядя

Mellan *тетя* och *дядя* är skillnaderna nästan obefintliga.

Inga av adjektiven associeras oftare med *тетя* än med *дядя*

Det enda adjektiv som associeras oftare med *дядя* än med *тетя* är *богатый*.

старуха och старик

Mellan *старуха* och *старик* förekommer också mindre skillnader.

Följande adjektiv associeras oftare med *старуха* än med *старик*:

старый, сумасшедший

Följande adjektiv associeras oftare med *старик* än med *старуха*:

богатый, красивый, милый, молодой, настоящий, простой, симпатичный, хороший

Påtagliga skillnader över flera ordpar

Likheterna mellan resultaten för ordparen *девочка/мальчик* och *девушка/парень* är att adjektiven *наивный* och *некрасивый* associeras oftare med *девочка* och *девушка* än med *мальчик* och *парень* . Likaså associeras adjektivet *плохой* oftare med *мальчик* och *парень* än med *девочка* och *девушка*.

Likheterna mellan resultaten för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина* är väldigt genomgående. Sökningarna visar samma skillnader vad det gäller nästan alla adjektiv som undersökts där skillnader påvisats. I en del fall har skillnader kunnat påvisas för

девушка/парень, men inte för *женщина/мужчина* och vice versa. I ett fall är resultaten motsägelsefulla. Adjektivet *веселый* associeras oftare till *парень* än till *девушка*, men också oftare till *женщина* än till *мужчина*.

Likheterna mellan resultaten för ordparen *женщина/мужчина* och *тетя/дядя* är obefintliga. Detta beror också på att resultaten för sökningarna med *тетя/дядя* endast i ett fall visar på något skillnad: adjektivet *богатый*, som associeras oftare med *дядя* än med *тетя*. Samtidigt associeras det oftare med *женщина* än med *мужчина*.

Likheterna mellan resultaten för ordparen *тетя/дядя* och *старуха/старик* är att adjektivet *богатый* associeras oftare med *дядя* och *старик* än med *тетя* och *старуха*.

Generellt visar resultaten på att skillnaderna i associationsmönster är väldigt stora och nästintill identiska för ordparen *парень/ девушка* och *мужчина/ женщина*. Resultaten från sökningarna på övriga ordpar visar mindre skillnader och skillnaderna mellan ordparen är dessutom mindre.

Texter skrivna av kvinnor respektive texter skrivna av män

Vid sökningarna på texter författade av kvinnor respektive texter författade av män uppkom inga tecken på att resultaten av tidigare sökningar är beroende av textförfattarens kön. Sökningar i texter som är författade av kvinnor gav samma resultat som sökningar i texter som är författade av män.

Bekräftelser av egna stereotyper

För ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина* bekräftades de förväntade resultaten i stor utsträckning. För vissa adjektiv var detta väldigt tydligt. Detta gäller *юный*, *очаровательный*, *милый*, *прекрасный*, *привлекательный* och *бедный* som associerades i mycket större utsträckning till kvinnor än till män. Det gäller även *крепкий* och *настоящий* som associerade mycket oftare till män än till kvinnor.

Även för många andra adjektiv blev resultaten de förväntade. I en del fall gick det dock inte att fastställa de förväntade skillnaderna. Detta gäller t.ex. *конкретный* och *серьезный* som förväntades associeras oftare till män än kvinnor. Resultaten visar inte på några skillnader i associationsmönster. Det gäller även adjektivet *веселый* som förväntades associeras oftare med kvinnor än med män. Resultatet visar dock att *веселый* associeras oftare till *парень* än till *девушка*, men också oftare till *женщина* än till *мужчина*.

För en del adjektiv blev resultatet dock det motsatta jämfört med det förväntade. Detta gäller adjektiven *умный*, *порядочный*, *богатый*, *живой*, *талантливый*, *горячий*, *молчаливый*, *тихий*, *страшный* och *злой*, som alla förväntades associeras oftare med män än med kvinnor. Resultatet blev dock det omvända. Dessa adjektiv associerades oftare med kvinnor än med män.

Slutsatser

Om man betraktar resultaten så ser man snart att det finns stora skillnader i associationsmönster för vissa adjektiv till kvinnor respektive män. De största skillnaderna finner man vid ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. De skillnader i associationsmönster som föreligger vid dessa ordpar är mycket lika mellan de två ordparen. I stort sett samma adjektiv associeras oftare till kvinnor respektive män i bägge ordparen. Endast i få fall kan man dock se likheter med resultaten för dessa ordpar och för övriga ordpar i undersökningen. Det är därför svårt att generellt säga att något adjektiv genomgående, över alla ålderskategorier, associeras oftare till kvinnor eller män.

Däremot visar resultaten av sökningarna för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина* en tydlig bild genom sina nästintill identiska resultat. Vad det gäller dessa ordpar så associeras de flesta adjektiv oftare antingen till kvinnor eller till män. Skillnaderna mellan kvinnor och män är dessutom större ibland resultaten för dessa ordpar än vad som gäller för övriga ordpar. Vissa adjektiv associeras så mycket som 40 eller 75 gånger oftare till kvinnor än till män för vissa adjektiv.

Vid övriga ordpar är skillnaderna mellan kvinnor och män färre. Det är färre adjektiv som är knutna till ett visst kön och de skillnader som förekommer är dessutom i de allra flesta fall mindre påtagliga. Vissa adjektiv associeras t.ex. dubbelt så ofta till *девочка* som till *мальчик*. Men det förekommer inga skillnader där adjektiven associeras 20, 30 eller 75 gånger oftare till personer av ett visst kön, som är fallet för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. Till en viss del förklaras detta av att sökningarna i övriga ordpar har gett långt färre träffar jämfört med för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. Detta har medfört att nästintill inga skillnader kunnat påvisas för ordparet *тетя/дядя* eftersom jag har valt att inte dra några slutsatser om inte antalet träffar för något av substantiven i ett ordpar har överstigit 10. För ordparen *девочка/мальчик* och *старуха/старик* har detta också bidragit till att färre skillnader kunnat påvisas. Dock är detta inte hela förklaringen till att så mycket större skillnader kunnat påvisas för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина* jämfört med övriga ordpar. Vissa adjektiv har gett många träffar även i övriga ordpar, framför allt i *девочка/мальчик*, men skillnaderna har ändå varit mindre där. Att så stora skillnader går att påvisa för vissa ordpar, men inte för andra, kan tyda på att det är

stora skillnader på hur stort semantiskt innehåll orden har. Kanske har ordet *мальчик* mycket större semantiskt innehåll än ordet *мужчина*? Detta skulle i så fall kunna innebära att det finns ett större behov att associera ordet *мужчина* med adjektiv jämfört med ordet *мальчик*.

Vid vilken typ av adjektiv förekommer då skillnader? Om man tittar på resultaten ser man att vissa kategorier av adjektiv associeras oftare till kvinnor än män och vice versa.

Adjektiv som betecknar en persons ålder förekommer nästan alltid oftare med kvinnor än med män. Detta är fallet för adjektiv som *старый* och *юный*, som alltid associeras oftare med kvinnor än med män. Undantaget är *молодой*, som associeras oftare till män än kvinnor för ordparen *мальчик/девочка* och *старик/старуха*. Detta baseras dock på relativt få träffar jämfört med övriga resultat som pekar i motsatt riktning.

Adjektiv som betecknar utseende, som *красивый* och *некрасивый*, associeras alltid oftare till kvinnor än till män. Detta gäller även adjektiven *голый*, *полуголый*, *стройный* och *тонкий*.

Adjektiv som betecknar behaglighet och förträfflighet associeras också oftare till kvinnor än till män. Detta gäller adjektiv som *замечательный*, *милый*, *очаровательный*, *прекрасный*, *привлекательный*, *приличный* och *чудесный*.

Adjektiv som betecknar utsatthet och svaghet associeras också oftare till kvinnor än till män. Detta gäller för adjektiv som *бедный*, *больной*, *наивный*, *несчастный*, *одинокий* och *слабый*.

Adjektiv som betecknar styrka och energi associeras oftare till män än till kvinnor. Detta gäller adjektiv som *горячий*, *крепкий*, *сильный* och för ordparet *мальчик/девочка* även *живой*. I detta sammanhang kan även *настоящий* nämnas. Detta adjektiv förekommer oftare med män än med kvinnor, framför allt gäller detta i kombination med substantivet *мужчина*, som ofta står i association med *настоящий*.

Män associeras också oftare med adjektivet *плохой*. Detta gäller för ordparen *девочка/мальчик*, *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. Adjektivet *хороший* är också associerat med män oftare än med kvinnor för ordparen *девушка/парень* och

старуха/старик. Dock inte för ordparet *женщина/мужчина*, där det förekommer oftare associerat med kvinnor än med män.

Ur dessa resultat framträder en bild av kvinnor med egenskaper kopplade till ålder, utseende och utsatthet, medan bilden av män innehåller egenskaper som är kopplade till styrka och energi. Denna bild bekräftar ju delvis de egenskaper som Yokoyama (1999) har funnit kopplade till flickor och pojkar i rysk barnlitteratur. Flickorna är där passiva och omhuldande, medan pojkarna är aktiva och utåtriktade.

En intressant aspekt av resultaten är att de visar att vad det gäller de beteckningar för kvinnor och män som har ingått i undersökningen, så förekommer kvinnor inte mer sällan än män i texterna. I undersökningarna som genomförts i denna uppsats ger sökningar på substantiven *женщина* och *девушка* fler träffar än sökningar på substantiven *мужчина* och *парень*. Genomgående verkar också adjektiv associeras oftare till kvinnor än till män i sökningarna. Detta kan naturligtvis bero på vilka adjektiv och substantiv som har valts för sökningarna.

Resultaten står dock i kontrast till Bartjunovas (1998) undersökningar av hur kvinnor framställts i tidningstexter. Hennes resultat har visat kvinnor förekommer långt mer sällan än män i tidningstexter. Möjligen beror skillnaden på att Bartjunova undersökt tidningstexter och att undersökningarna i denna uppsats omfattar även skönlitterära texter. Dessutom betyder ju inte de sökningar som genomförts i denna uppsats nödvändigtvis att kvinnor förekommer lika ofta som män i texterna eller vice versa. Personer kan ju ofta förekomma med egennamn eller andra beteckningar. En annan möjlig anledning till denna skillnad skulle kunna vara att de texter som denna undersökning baseras på mer präglas av mannen som norm än de texter som Bartjunova har använt. Detta skulle innebära att det finns ett större behov av att ha med beteckningar för kvinnor eftersom man utgår från mannen som norm. Grundligare analyser av texterna behövs för att dra några slutsatser kring förekomsten av kvinnor och män.

Liksom Bartjunova påpekar i sina undersökningar om hur kvinnor framställs i tidningstexter, så varierar ju också de kontexter där kvinnor och män figurerar. Kvinnor förekommer i hennes undersökning mest på kultursidorna. Likaså kan ju skillnader förekomma i de texter som använts i denna uppsats. Kanske förekommer beteckningarna för kvinnor i andra texter än beteckningarna för män? Och kanske skulle detta förklara varför adjektiven verkar

associeras oftare till kvinnor än till män? Kanske skulle det även förklara en del av skillnaderna i associationsmönster mellan kvinnor och män?

Vad det gäller bekräftelse av mina egna stereotyper så infriades de förväntade resultaten i stor utsträckning för ordparen *девушка/парень* och *женщина/мужчина*. Dock inte alltid. För vissa adjektiv blev resultatet det motsatta jämfört med det förväntade. Detta visar att bilden av kvinnor och män i de ryska texterna inte är helt förutsägbar. Som diskuterats i inledningen är ju dock stereotyper ett väldigt komplext fenomen (Ferguson, 1976). Kön, ålder och yrke är exempel på roller som samverkar till att skapa stereotyper. Avvikelserna från mina tänkta stereotyper är därför inte överraskande. Ett intressant ämne att utforska vore att närmre undersöka beskrivningarna av kvinnor och män i texter där övriga roller också är fastställda. Intressant skulle också vara att gå vidare och titta på i hur skillnaderna i associationsmönster skiljer sig mellan olika typer av texter.

Uppsatsens metodik innehåller dock en del svaga punkter. En svaghet är att vissa adjektiv valts utifrån kriteriet att de är vanligt förekommande, medan andra har valts utifrån att en förväntade skillnad mellan kvinnor och män. Kanske hade det varit bättre att antingen välja adjektiv som är vanliga, eller adjektiv som förväntas innebära skillnader mellan kvinnor och män. Utgångspunkten är subjektiv då adjektiven valts utifrån egna stereotyper om kvinnor och män. Här finns också ett språkligt problem. Min uppfattning om betydelsen av vissa adjektiv är säkert inte densamma som dess betydelse för en rysktalande textförfattare eller läsare. Det vore intressant att jämföra vilka av dessa adjektiv som rysktalande personer skulle förvänta sig associeras med kvinnor och män. Valet av substantiv är inte heller helt problemfri. Det finns fler substantiv att välja mellan för att beteckna kvinnor och män av olika åldrar. Kanske hade sökningar med andra substantiv gett andra resultat. Vidare har resultaten inte kontrollerats vad det gäller felmarginaler. Träfflistorna innehåller träffar som egentligen inte ska vara med i statistiken. Det gäller de fall då ett adjektiv står direkt före ett substantiv utan att vara direkt associerat grammatiskt med detta. Jag har utgått från att denna felmarginal är mer eller mindre densamma för de olika sökningarna.

Trots dessa svagheter visar dock resultaten att stora skillnader förekommer i associationsmönster för vissa adjektiv. En del adjektiv associeras nästan uteslutande till kvinnor och andra nästan uteslutande till män. Enligt Sigurd (1970, s.127) täcker ju ett relativt litet antal ordtyper en förhållandevis stor portion av textmassan. Eftersom många adjektiven

är valda utifrån att de förekommer fler gånger vid de första utsökningarna, så torde de tillhöra den grupp av vanliga ord som täcker stora delar av språket

Hur stor relevans har resultaten för att påvisa något om skillnader mellan i kvinnor och män i samhället?

Enligt Nordenstam (2003, s.36) skapas betydelser och värderingar genom språket. Dessa överförs sedan till nya generationer. Enligt Taratuta (1998) har den ryska litteraturen alltid haft en stort inflytande över det verkliga livet i Ryssland. Detta skulle kunna tolkas som att det ryska litteraturspråket skulle ha en ännu större betydelse för det verkliga livet jämfört med fallet för många andra språk. Att dra slutsatser om samhället och kulturen utifrån språket är dock en kontroversiell metod. Alla forskare är inte överens om den direkta koppling mellan språk och samhälle som Nordenstam och andra förespråkar.

Naturligtvis är en enkel undersökning som den som utförts i denna uppsats i vilket fall som helst inte tillräckligt för att dra några dylika slutsatser, vilket heller inte har varit uppsatsens syfte. Utifrån mer noggranna och djupgående textanalyser skulle man dock kunna drista sig till att dra slutsatser om människors situation i samhället.

Jag kan dock konstatera att en bild av kvinnor och män kan skönjas ur resultaten. Kvinnorna är vackra, förträffliga och utsatta, medan männen är starka och eldiga. Till stor del har jag också kunnat få mina egna stereotypiska bilder av kvinnor och män bekräftade. Dock inte vad det gäller alla adjektiv. I många fall associeras adjektiv till det motsatta könet jämfört med det jag förväntade mig. Och tur är väl det?

Referenser

- Bartjunova, T.: Variatsii v zj-minore na temy gazety "Zavtra", *Potolok pola*, Novosibirsk, 1998.
- Ferguson, M. A.: Hur män skildrat kvinnor, *Textanalys ur könsrollssynpunkt*, Lund, 1976, s. 66-78.
- Kosygina, L: Muzjtjina i zjensjtjina v tablitsach i anekdotach. *Potolok pola*, Novosibirsk, 1998.
- Mills, M.: *Slavic Gender Linguistics*. Amsterdam 1999.
- Nordenstam, K.: *Genusperspektiv på språk*. Kalmar 2003.
- Sigurd, B.: *Språkstruktur*. W & Wserien 178. Stockholm 1970.
- Sigurd, B.: *Möt språkforskningen*. Lund 1983.
- Sigurd, B.: *Ord om ord*. Lund 1972.
- Svahn, M.: *Den liderliga kvinnan och den omanlige mannen*. Stockholm 1999.
- Taratyta, E.: Ironia i skepsis v izobrazhenii zjensjtjin-emancipée. *Potolok pola*, Novosibirsk, 1998.
- Westman Berg, K. (red.): *Textanalys från ett könsrollsperspektiv*. Lund 1976.
- Westman Berg, K (red.): *Könsroller i litteraturen från antiken till 1960-talet*. Stockhom 1968.
- Yokoyama, O. T.: Gender linguistic analysis of Russian children's literature. *Slavic Gender Linguistics*, Amsterdam, 1999, s. 57-84.

Bilaga 1. Resultat av sökningar i antal träffar. Förväntad stereotyp: K = kvinna, M = man

	förväntad stereotyp	ana льчик	девочка	парень	девушка	мужчина	женщина	дядя	тетя	старик	старуха
enbart substantiv		3136	2840	2434	3675	4446	6604	1676	836	2597	1341
бедный	K	139	133	15	216	4	264	13	5	61	33
беспольный		0	0	1	1	0	0	0	0	2	4
беспомощный	K	0	1	0	1	0	4	0	0	16	7
бессердечный	K	0	0	0	0	0	4	0	0	0	1
богатый	M	3	1	2	10	11	49	17	1	14	5
больной		33	18	5	7	6	61	4	2	50	22
бравый		0	0	16	0	7	0	0	0	2	0
веселый	K	8	12	32	12	5	17	8	2	8	1
глупый		16	15	2	5	8	54	1	1	12	12
голый	K	8	12	1	16	25	87	1	3	6	1
горячий	K	2	1	12	1	2	2	0	0	0	0
грозный	M	0	0	0	0	1	1	0	1	8	0
добрый		42	23	22	37	8	139	34	25	26	13
доброжелательный	K	0	0	0	1	0	4	0	0	1	0
достойный		2	1	0	7	14	19	0	0	6	1
жестокый	K	0	2	0	1	1	6	0	0	2	0
живой	M	12	5	0	8	2	48	4	1	9	4
загадочный		0	1	2	4	2	24	0	0	1	0
замечательный	K	14	9	13	23	6	77	1	1	4	4
злой	M	24	6	1	1	1	24	9	0	22	16
знаменитый		1	0	1	1	3	19	6	2	5	0
золотой		18	7	8	1	0	3	0	0	1	0
зрелый		0	1	0	0	1	2	1	0	0	0
капризный	K	3	6	0	0	2	1	0	0	0	2
кокетливый	K	1	0	2	3	0	6	0	0	0	1
конкретный	M	1	0	3	1	7	10	0	0	0	0
красивый	K	47	51	67	252	106	700	0	5	19	3
крепкий	M	3	1	67	3	38	13	0	0	20	6
ласковый	K	4	2	2	9	2	8	1	0	3	1
маленький	K	308	500	6	24	24	133	2	1	10	5
массивный	M	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
милый	K	53	62	11	170	3	134	6	9	13	0
молодой	K	32	12	500	600	237	1000	2	2	17	4
молчаливый	K	0	4	8	3	11	18	1	1	6	1
мрачный	M	2	0	2	0	8	3	0	0	6	3
мудрый		1	0	0	2	3	32	2	2	17	2
мягкий		3	0	0	0	0	2	1	1	1	0
наивный	K	5	15	5	17	1	3	0	0	1	0
настоящий	M	3	5	12	4	277	67	5	0	12	1
нежный	K	7	4	0	6	4	11	0	0	1	1
ненормальный		0	1	3	0	0	2	0	1	0	0
некрасивый	K	2	13	0	17	2	51	1	1	0	0
неприятный		0	1	3	4	1	4	2	0	2	2

несчастливый		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
несимпатичный	М	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
несчастный		24	18	9	60	3	130	2	2	32	7
нехороший		3	4	3	0	0	6	3	0	0	0
нормальный		3	6	30	8	39	52	2	1	3	1
одинокий		3	3	2	15	51	139	1	1	39	20
озабоченный		1	0	2	0	3	3	0	1	0	1
очаровательный	К	4	7	0	40	2	55	0	0	1	0
плохой		20	9	23	2	16	11	4	1	2	3
полуголый	К	0	2	1	3	3	10	0	1	2	0
порядочный	М	2	1	1	35	14	70	0	0	0	0
прекрасный	К	9	9	15	77	19	194	0	0	5	1
привлекательный	К	2	0	2	14	11	47	0	0	0	0
приличный	К	4	6	1	12	2	13	0	0	0	0
простой	К	21	19	46	48	20	97	10	3	16	4
пьяный	М	4	0	13	1	11	29	5	0	22	6
решительный	М	1	0	2	3	7	11	0	0	0	0
робкий		4	3	1	5	6	6	0	0	0	0
романтический	К	2	0	0	4	2	0	0	0	0	0
самостоятельный	М	1	0	1	3	5	8	0	0	0	0
сексуальный	К	0	0	0	0	9	6	0	0	0	0
серьезный	М	5	10	12	11	21	15	4	1	2	0
сильный	М	8	2	10	4	81	63	0	0	2	2
симпатичный		11	9	33	79	22	49	1	0	10	0
сказочный		1	1	0	0	0	1	0	1	0	0
слабый	К	1	3	1	4	8	63	0	0	4	0
сладкий	К	1	2	0	0	0	5	0	0	0	0
старый		5	6	1	18	24	227	7	1	12	15
страшный	М	2	1	0	1	0	20	4	1	10	6
стройный	К	2	3	7	38	8	34	0	0	7	0
сумасшедший	М	5	1	3	2	0	12	3	0	10	11
счастливый		12	11	1	3	3	49	1	3	1	0
счастный		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
талантливый	М	15	10	9	6	5	13	0	0	0	0
тихий	М	21	7	4	7	3	14	4	3	0	5
тонкий	К	1	2	1	4	1	11	0	0	0	0
трудолюбивый	М	1	1	1	1	2	1	0	0	0	0
удивительный		9	2	1	15	1	51	0	0	2	3
умный	М	53	42	23	27	20	200	4	5	23	6
хороший		109	94	193	83	23	132	14	5	21	3
чудесный	К	7	5	4	14	2	22	1	0	1	7
юный	К	7	7	1	75	2	43	2	0	0	0

Bilaga 2. Resultat i antal träffar. Sökningar där väldigt stora skillnader påvisats.

